

**BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QUVCHILARINING AXBOROTLAR BILAN
ISHLASH KO‘NIKMASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-
PSIXOLOGIK JIHATLARI**

Raxmatova Dildora Saydullayevna

Termiz iqtisodiyot va servis universitetining 1-bosqich magistranti

Tel: 90 418 80 81 e-mail: raxmatovadildora74@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'limning zamon talablari asosida rivojlanib borishi, ta'lim natijalarini baholashda o'zlashtirilgan axborotlar miqdori hisobga olinganligi, ta'lim jaraenida axborotlar bilan ishlash masalasini zamon talablari asosida doimiy ravishda takomillashtirib borish lozimligi bayon qilingan. Ta'lim o'quvchilarning axborot olish va qayta ishlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish vazifasini uzluksiz bajarib boradi hamda ta'lim oluvchilar tomonidan axborotlarning o'zlashtirilganlik darajasining oshishi, shuningdek axborotlardan foydalanish ko'lamining kengayishi ta'lim samaradorligini belgilashga xizmat qilish bayon qilingan.

Kalit so'zlar. axborot-kommunikatsiya, zamonaviy ta'lim, ta'lim, pedagogika, predmet, dalil, voqea, hodisa, psixologiya.

Annotatsiya. В данной статье утверждается, что развитие образования основано на требованиях времени, что объем полученной информации учитывается при оценке результатов образования, а также о том, что вопрос работы с информацией в процессе образования должен постоянно совершенствоваться с учетом требований времени. Установлено, что образование непрерывно выполняет задачу формирования и развития у учащихся навыков получения и обработки информации, а повышение уровня усвоения информации обучающимися, а также расширение сферы использования информации служит определению эффективности образования.

Ключевые слова. информация и коммуникация, современное образование, образование, педагогика, предмет, свидетельство, событие, явление, психология.

Abstract. В данной статье утверждается, что развитие образования основано на требованиях времени, что объем полученной информации учитывается при оценке результатов образования, а также о том, что вопрос работы с информацией в процессе образования должен постоянно совершенствоваться с учетом требований времени.

vremeni. Ustanovleno, chto obrazovanie nepreryvno vypolnyaet zadachu formirovaniya i razvitiya u uchashchikhsya navykov polucheniya i obrabotki informatsii, a povyshenie urovnya usvoeniya informatsii obuchayushchimisya, a takje rasshirenie sfery ispolzovaniya informatsii slujit opredeleniyu effektivnost obrazovanii.

Key words. *information and communication, modern education, education, pedagogy, subject, certification, society, development, psychology.*

Axborotlar jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanib, uni uzatish va qabul qilishning XXI asrdagi imkoniyatlari samarali ravishda o‘z bormoqda. Axborot maydoni fan va ijtimoiy haet taraqqiётining muhim omiliga aylandi. Ijtimoiy taraqqiёт barcha sohalar rivojlanishida aks etib boradi. Xususan, ta’lim sohasi ham ijtimoiy haetning bir qismi sifatida doimiy ravishda ijtimoiy haet yutuqlarini o‘zida aks ettiradi.

Darsliklarning multimediali ilovalari — axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida o‘quv faniga oid materiallarni davlat ta’lim standarti va o‘quv dasturiga mos ravishda yoritiladigan, o‘quv fanini samarali o‘zlashtirishga, o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olishiga ko‘maklashuvchi hamda video, ovoz, animatsiya, jadval, matn va lug‘atlarni o‘z ichiga olgan, bilimlarni nazoratdan o‘tkazish va mustahkamlashga yo‘naltirilgan, o‘quv fanining asosiy mazmunini boyitadigan qo‘shimcha materialga ega bo‘lgan yoki shu kabi manbalarga murojaatlarni o‘z ichiga olgan interaktiv elektron axborot-ta’lim resursi. [1]

Ta’limning zamon talablari asosida rivojlanib borishi fundamental o‘zgarishlar, yangicha endashuvlarni taqozo etadi. Shuning uchun axborotlardan samarali foydalanishning yo‘llari va imkoniyatlarini topish ta’limning muhim vazifalaridan biri hisoblanib, ta’lim oluvchilarga axborotlarni o‘zlashtirish, interpretatsiya qilish, qayta ishlash, ularning imitatsiyalarini yaratish, shu bilan birga, yangi g‘oyalar asosida axborotlarni ishlab chiqish, o‘zlashtirilgan axborotlarni integratsiya qilishga o‘rgatishi, o‘quvchilarni o‘quv va haetiy faoliyatida axborotlardan foydalanish kompetentligini oshirishga xizmat qilishi lozim. Ta’lim oluvchilar tomonidan axborotlarning o‘zlashtirib borilishi bilan birga uni qo‘llay olishga o‘rganilishi ularni interpretatsiya qilish, qayta ishlash va imitatsiyalarini yaratish imkoniyatlarini beradi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-4947-sonli farmonida - ta’lim muassasalarini qurish, rekonstruksiya qilish va

kapital ta'mirlash, ularni zamonaviy o'quv va laboratoriya asboblari, kompyuter texnikasi va o'quv-metodik qo'llanmalar bilan jihozlash orqali ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash yuzasidan maqsadli chora-tadbirlarni ko'rish oz aksini topgan[2]

Qadimgi Grek faylasufi Suqrot «o'qituvchining ijodkorligi, ... bu tayèr axborotni o'quvchiga yetkazishga emas, balkim, o'quvchilarni haqiqatga intilish, mustaqil fikrlashlarini rivojlantirishga qaratilganligidadir» deb ta'kidlagan. Ko'p holatlarda o'zlashtirilgan axborotlar miqdori (hajmi) ta'lim samarasi sifatida qaralib, ta'lim natijalarini baholashda o'zlashtirilgan axborotlar miqdori hisobga olinada. Shuni ta'kidlab o'tish kerakki, axborotlashgan jamiyatning asosiy talabi o'zlashtirilgan axborotlarni tegishli sohalar hamda haètiy faoliyatlar davomida qo'llay olish darajasi bilan belgilanadi. Bir qancha ilmiy tadqiqot ishlarida ham kompetensiyaviy èndashuvga asoslangan ta'limda ta'limning natijasiga ahamiyat berilishi va bunda o'quvchi tomonidan o'zlashtirilgan axborotlar hajmi emas, balki turli vaziyatlarda mazkur axborotlarni qo'llay olishiga e'tibor qaratilishi lozimligi ta'kidlab o'tilgan

Axborot tushunchasiga ilmiy adabietlar, lug'atlarda turli ta'riflar keltirilgan. Masalan, predmet, dalil, voqea, hodisa va jaraènlarni haqidagi ma'lumotlar, shu kabi obyektlar haqidagi bilim hamda tushunchalar, qiziqish uyg'otishi mumkin bo'lgan va saqlanishi va qayta ishlanishi lozim bo'lgan jami dalil va ma'lumotlar, shuningdek, «axborot» (lot. information – tanishtirish, tushuntirish) – falsafada qadim zamonlardan buèn qo'llanib kelinaètgan, kibernetikaning taraqqièti tufayli keyingi vaqtda yangi, kengroq ma'no kasb etgan markaziy kategoriyalar sifatida maydonga chiqqan tushuncha sifatida ta'riflar keltirilgan.

Axborot termini kishilik jamiyatining barcha jabhalarida qo'llaniladi va ular asosida ta'lim – tarbiya jaraèni olib boriladi hamda pedagogik faoliyat boshqariladi. Axborotlar jamiyat haètida muayyan darajada ahamiyat kasb etib, xususan, ta'lim - tarbiya jaraènlarini boshqarishda asosiy manba bo'lib hisoblanadi, chunki ular obyektidan olingan axborotlarni tizimlarga (qism tizimlarga) ajratish va qayta ishlash hamda kerakli maqsadlar bo'yicha uzatish algoritmlarini amalda joriy etishga keng imkoniyatlar yaratadi. Jahon sivilizatsiyasining axborot maydonida, jamiyatning har bir a'zosi, o'zining kundalik faoliyatida, uzluksiz ravishda axborotlardan foydalanadi. Ya'ni jamiyatning har bir a'zosi axborot iste'molchisi hisoblanadi. Axborot iste'molchisi o'z ehtièjini qondirish bilimlarni oshirish, ta'lim olish va h.k.) maqsadida axborotga muhtoj, uni izlovchi va oluvchi shaxs va shaxslar . Demak, o'quvchilar ham axborot iste'molchilari hisoblanadi. Ta'lim jaraènida shu bilan

birga, kundalik faoliyatlar davomida o'quvchilar axborotlarning faol iste'molchisi sifatida o'z o'quv faoliyati jaraenida zarur axborotlarni o'zlashtirib boradi. Axborot iste'molchilari sifatida o'quvchilarning axborot iste'moli madaniyatini tarbiyalash yuzasidan qator ilmiy izlanishlar olib borilgan bo'lib ularda axborot iste'moli madaniyatining funksiyalariga alohida urg'u berib o'tilgan.

Axborotdan foydalanish ko'lamlari jamiyat rivojlanishi darajasini belgilaydi YUNESKO hulosasiga ko'ra, axborotlashtirish – bu

axborotlarni to'plash, saqlash va uzatish vositalarining keng qo'llanilishidir. U mavjud bilimlarni tizimlashtirish va yangi bilimlarni shakllantirish hamda ularni joriy boshqarish, yanada takomillashtirish va rivojlantirish uchun qo'llashni ta'minlaydi.

Ta'lim o'quvchilarning axborot olish va qayta ishlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish vazifasini uzluksiz bajarib boradi hamda ta'lim oluvchilar tomonidan axborotlarning o'zlashtirilganlik darajasining oshishi, axborotlardan foydalanish ko'laminin g kengayishi ta'lim samaradorligini belgilashga xizmat qiladi.

Axborot bilan ishlash – turli ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va uzatish jaraenlaridan iborat. F.M. Qo'chqorova tadqiqot ishlarida

o'quvchida axborotlarni qayta ishlash ong osti mexanizmlarini faollashtirish hamda dalillarga asoslangan mantiqiy fikrlashni rivojlantirish komponentlari bo'yicha o'quv materiallarini strukturalash va bloklarga ajratishga urg'u bergan. Axborotlardan samarali foydalanishning asosini axborotlar mazmuni va mohiyatini tushunish tashkil etadi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarida axborot tushunchasini shakllantirish muhim hisoblanadi. Axborotlar mazmunini tushunish orqali darslarga qiziqish, yangi bilimlarni o'zlashtirib borishga intilish saqlanib qoladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga axborot atrof-muhit obyektlari, ularning o'lchamlari, xususiyatlari va holatlari, hodisalar va jaraenlar to'g'risidagi ma'lumotlar sifatida tushuntiriladi.

Ko'p hollarda boshlang'ich sinf o'quvchilari axborotlarning asosiy mazmunini, keng doirada qo'llanadigan ma'nosini tushunadilar. Shuningdek, ularni atrof-dagi real voqeliklar mazmunini aks ettirgan axborotlardan ko'ra to'qima obrazlar, haëliy voqealar, mavhum tushunchalar mazmunini aks ettirgan axborotlar ko'proq jalb qiladi. Buning asosiy sababi shundaki, ular real voqea – hodisalar va predmetlarning asl mohiyatini tushunmaydi. Ularni o'quvchi o'z ongida aks ettira olmaydi.

O'quvchi uchun ma'lum haëtiy qonuniyatlarga bo'ysunmaydigan, o'zlari tomonidan, ëki ular uchun to'qib chiqarilgan voqea-hodisalar ko'proq tushunarli. Shuning uchun axborotlarning tub mazmuni hamda ikkilamchi ma'nosi bilan tanishtirib borish muhim.

O'quvchilarning axborotning muloqot jaraënini ta'minlashga xizmat qiluvchi funksiyani anglashlari muhim. Ta'lim jaraëni – bu avvalo axborot almashinish jaraënidir. O'qituvchi o'quvchiga tegishli axborot beradi va o'z navbatida teskari aloqa tarzida baën qilingan axborotlar qanday o'zlashtirilganligi haqida tasavvur hosil qiladigan axborot oladi.

Katta ëshli insonlardan farqli ravishda, kichik maktab ëshidagi o'quvchilarda axborotlar bilish jaraënleri (sezgi, idrok, tafakkur kabilar) ni, nutqining ravonligini, ziyraklik, sinchkovlik kabi xislatlarini rivojlantirishi bilan muhimdir. Haqiqatan ham, taraqqiy etib boraëtgan axborotlar oqimi jamiyatida ijtimoiy rivojlanishning asosini an'anaviy imkoniyatlar bilan bir qatorda insonlarning qobiliyati, tashabbuskorligi, ishga ijodiy ëndashishi, intellektual faoliyati, mustaqil ravishda o'z bilim va ko'nikmalarini takomillashtirishi kabi omillar tashkil etadi.

Ta'lim jaraënida axborotlar bilan ishlash masalasini zamon talablari asosida doimiy ravishda takomillashtirib borish lozimligini bugungi kun amaliëti ko'rsatmoqda. Zamonaviy ta'limning talablari xususan, «mehnat bozoridagi dinamik o'zgarishlar, insonning nafaqat bilim va ko'nikmalari balki, shaxsiy fazilatlariga bo'lgan talablarning ortishi» kompetensiyaviy ëndashuvga asoslangan ta'limni tashkil etish zaruriyatini yuzaga keltirdi hamda bir qancha olimlar tomonidan kompetensiyaviy ëndashuvga asoslangan ta'lim muammolari o'rganilib, ilmiy-metodik asoslari ishlab chiqildi. M.M.Vahobov fikricha «kompetensiyaviy ëndashuvga asoslangan ta'lim – o'quvchilarda egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z shaxsiy kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'limdir»

Ta'limda kompetensiyaviy ëndashuv «... kompetensiyalardan shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy haëtida uchraydigan turli vaziyatlarda samarali foydalanishga o'rgatishni ko'zda tutadi. Bunda kutilmagan noaniq, yangi, muammoli vaziyatlarga duch kelinganda tegishli bilim, ko'nikma, malakalardan foydalana olishga alohida e'tibor qaratiladi. Shu bois har bir fanni o'qitish jaraënida uning mazmuni hamda xususiyatlaridan kelib chiqqan holda unga doir kompetensiyalar shakllantiriladi».

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида» ги 2017 йил 6 апрелдаги 187-сон Қарори // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017. 14 (774)-сон, 230-модда // www.lex.uz
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сонли фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. 2017. 6 (766)-сон, 70 модда // www.lex.uz
3. Абдуллаева Б., Тошпулатова М., Садикова А., Жабборова Ю., Мухитдинова Н. Математика: ўқитувчилар учун методик қўлланма (1 синф).
4. Тошкент: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси». 2014. – 176 б.